

MİLLİ TÜRK TIP KONGRELERİNİN CUMHURİYET DÖNEMİNE KATKISI*

Ayten ARIKAN

(Dr. Öğr. Üy.)

Yeni Yüzyıl Üniversitesi Tıp Fakültesi
Tıp Tarihi ve Etik ABD Başkanı

<https://orcid.org/0009-0000-4845-6443>

ayten.arikan@yeniuyuzuil.edu.tr

Geliş Tarihi: 12.11.2024

Kabul Tarihi: 18.12.2024

Derleme

* Bu çalışma, Türk Tıp Tarihi Kurumu tarafından, 27 Ekim 2023'te, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda düzenlenen "100. Yılda Cumhuriyet ve Sağlık Toplantısı"nda sunulan "Milli Türk Tıp Kongrelerinin Cumhuriyet Dönemi'ne katkısı" başlıklı sözlü bildirinin genişletilmiş hâlidir.

Öz: Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve kurtuluşu sırasında özellikle sağlık alanında çok büyük mücadeleler verilmiştir. Ülkenin içinde bulunduğu sağlık sorunlarını çözmeye girişimleri Cumhuriyet'in ilanından önce 23 Nisan 1920'de kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisinin en önemli gündemini oluşturuyordu. Halkın ve ordunun karşı karşıya kaldığı gıdasızlık, ilaçsızlık ve yaygın bulaşıcı hastalıklara rağmen Sağlık Bakanlığı Kurtuluş Savaşı'nın o zor yıllarında kurulmuştur. Cumhuriyet'in ilanından sonra asıl savaş sağlık alanında yapılacaktır.

Mekteb-i Tıbbiye döneminde bir avuç tıp öğrencisinin tıp eğitimini Türkçeleştirmek için bir araya gelerek oluşturdukları "Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye" adını alan topluluk 1867'de resmi olarak kurulmuştur. Bu kuruluş 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanı ile "Türkiye Tıp Encümeni" adını almıştı ve bu dönemdeki sağlık sorunlarına çok duyarlıydı. Cumhuriyet ilanından sonra sağlık konularını tartışmak için 1925 yılında kongre düzenleme kararı almıştır.

Cumhuriyet'in ilanından bir gün sonra Sağlık Bakanı olarak göreve başlayan Dr. Refik Saydam'ın teşkilatçı kişiliği; kongreleri düzenleyen Türkiye Tıp Encümeni'nin, sağlık sorunlarına olan ilgisi ile birleşince 1925 yılından itibaren belirli aralıklarla düzenlenen Milli Türk Tıp Kongreleri özellikle Atatürk zamanında Türk hekimliğinde güzel bir gelenek haline gelerek, kongrelerin ilk toplantısından beri Türk hekimlerinin bilimsel ihtiyaçlarıyla memleketin belli başlı sağlık konularını bir araya getirmeyi başarmıştır. Makalemizde bu konu irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Politikaları, Bulaşıcı Hastalıklar, Milli Türk Tıp Kongreleri, Türkiye Tıp Encümeni, Refik Saydam.

CONTRIBUTIONS OF TURKISH MEDICAL CONGRESSES ON TURKISH REPUBLICAN ERA

Abstract: The establishment and liberation of the Republic of Turkey involved significant struggles in the field of healthcare. The Grand National Assembly of Turkey, established on April 23, 1920, prioritized the resolution of the country's health problems. Despite the lack of food, medicine, and widespread infectious diseases, the Ministry of Health was established during the difficult years of the War of Independence. After the proclamation of the Republic, the real war was fought in the field of health.

A group of medical students during the Mekteb-i Tıbbiye period formed a society called "Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye" to Turkishize medical education. This organization was officially established in 1867. After the proclamation of the Republic, it was renamed "Turkish Medical Encümeni." This organization was very sensitive to the health problems of the time, and after the proclamation of the Republic, it was decided to organize a congress in 1925, which was held to discuss health issues.

Dr. Refik Saydam, who took office as the Minister of Health, one day after the proclamation of the Republic, had a

significant impact on the organization of the National Turkish Medical Congresses. The Turkish Medical Council, which organized the congresses, was also instrumental in shaping health policies, especially during the Atatürk period.

With the cooperation of Dr. Refik Saydam who is a natural team leader, and Turkish Medical Council, also traditionalized organizational congress meetings as National Turkish Medical Congresses especially at the Atatürk period, by their common concern on Turkish medical health problems. Since their first meeting, 1925, these congresses, were instrumental in shaping health policies, forwarding health practices and the needs of the doctors by gatherings as congresses. This article analyzes this issue in detail.

Keywords: Health policies, Infectious diseases, National Turkish Medical Congresses, Turkish Medical Council, Refik Saydam.

GİRİŞ

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, sağlık hizmetlerinin en yararlı bir biçimde yürütülebilmesi için bir taraftan sağlık örgütlenmesi tamamlanmaya çalışılırken diğer taraftan hizmetlerin kesintiye uğramaması için var olan sağlık sistemi kısmen korunmuş, bazı kanun ve tüzükler de yürürlükte bırakılmıştır.¹

Milli Türk Tıp Kongreleri (MTTK), Cumhuriyet'in ilk yıllarında, ülkenin tek tıbbi cemiyeti olan Türkiye Tıp Encümeni tarafından, ülkenin içinde bulunduğu sağlık sorunlarını tartışmak, Türk toplumunu kasıp kavuran salgın ve bulaşıcı hastalıklara çare aramak, araştırmak, yurdumuzda ve çağdaş ülkelerde tıp alanındaki gelişmeleri izlemek, bilgi alışverişinde bulunmak amacıyla düzenlenmiştir.

1925 yılından başlayarak genelde Ankara'da yapılan MTTK'leri II. Dünya Savaşı yılları ve Atatürk'ün ölüm yılında aksaması dışında, her iki yılda bir toplanmıştır. MTTK'leri, Cumhuriyet hükümetlerinin politikalarını yönlendirmede ve Sağlık Bakanlığının çalışmalarında etkili olarak ülkemiz sağlık sorunlarının çözümlenmesinde büyük yarar sağlamış olmaları nedeniyle büyük önem taşımaktadırlar. Bunda en büyük etken Cumhuriyet'in ilanından bir gün sonra Sağlık Bakanı olarak göreve başlayan Dr. Refik Saydam'ın 30.10.1923 tarihinden 25.10.1937 tarihine kadar (arada 22.11.1924'ten 3.3.1925'e kadar 3 ay 11 günlük Dr. Mazhar Germen dönemi hariç) yaklaşık 14 yıl gibi en uzun bakanlık yapmasının yanında 7 kongreye de başkanlık yapmış olmasıdır. Tüm bunların yanı sıra çok iyi bir teşkilatçı olma özelliği, kongreleri düzenleyen Türkiye Tıp Encümeni'nin, ülke sorunlarına olan ilgisi ile birleşince 1925 yılından itibaren düzenlenen MTTK'leri özellikle Atatürk zamanında sağlık politikalarına yön vermiştir. Salgın ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele yöntemleri kongre raporlarına göre belirlenmiş, kongrelerde eksikliği dile getirilen, özellikle tedaviden çok vatandaşların sağlıklarını korumaya, hasta olmalarını önlemeye yönelik, yani koruyucu tıpla ilgili kanunlar çıkartılmıştır. Ayrıca sağlık sisteminin yeniden yapılanmasında önemli kararlar

¹ Meliha Özpekcan; "Büyük Millet Meclisi tutanaklarına göre Türkiye Cumhuriyetinde Sağlık Politikası" (1923-1933) I.Bölüm, Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları, Ed. Nil Sarı C.7, İstanbul 2001, s.106. Türkiye Tıp Encümeni: Mekteb-i Tıbbiye döneminde bir avuç tıp öğrencisinin tıp eğitimini Türkçeleştirmek için bir araya gelerek oluşturdukları "Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye" adını alan topluluk 1867'de resmi olarak kurulmuştur. Bu kuruluş 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanı ile "Türkiye Tıp Encümeni" adını almıştı ve bu dönemdeki sağlık sorunlarına çok duyarlıydı. Nitekim 12 Aralık 1919'daki toplantıda kongre düzenleme kararı alınmıştır. Ancak şartlar gereği o dönem başkanı olan Prof. Dr. Süleyman Numan (1868-1925) tarafından Cumhuriyet ilanından sonra tekrar gündeme alınmış, kongre 1925 yılında gerçekleştirilebilmiştir.

alınmıştır. Arkadan gelen diğer sağlık bakanları da görev yaptıkları dönemlere denk düşen kongrelerde başkanlık yapmışlardır.

MTTK'leri sırasıyla 1925, 1927, 1929, 1931, 1933, 1935'de olmak üzere Refik Saydam'ın (1881-1942) başkanlığı döneminde 6 kez yapılmıştır. Atatürk'ün ölüm yılına rastlayan 1938'deki 7.kongreye de başkanlık yapmıştır. Tüm bu yıllar boyunca, kongrelerin önemini ve hükümetin sağlık politikasına etkilerini her açılış konuşmasında dile getirmiştir.

II. Dünya Savaşı yıllarına rastlayan sıkıntılı günlerde 7 yıl sağlık bakanlığı yapmış olan Dr. Hulusi Alataş da (1937-1945) 8. kongreye başkanlık yapmış ve kongreye çok ilgi göstererek başkanlığın kongre raporlarından yararlanacağını açılış konuşmasında belirtmiştir.

Bulaşıcı hastalıklarla savaşta kongrelerde alınan kararların etkisi, kongrelerdeki konuşmacıların söylediklerinden ve bu konudaki kanun ve kararnamelerin tekrar gözden geçirilip zeyiller çıkarılmasından anlaşılmaktadır. Ayrıca bu savaşlara devam etmek için eğitim kurumları açılarak insan yetiştirilmiş, dernekler ve dispanserler yoluyla halkın tedavisi ve bilgilendirilmesi sağlanmıştır. Bulaşıcı hastalıklarla savaşta bir yol çizildikten sonra kongrelerde bu defa halk sağlığını ilgilendiren, koruyucu hekimlikle ilgili konular seçilmiştir.

Bulaşıcı ve Salgın Hastalıklarla Savaş

Bulaşıcı hastalıklara dikkati çekmek ve bu hastalıklar hakkında bilgiyi artırmada MTTK'lerinin büyük katkısı olmuştur. 1925 yılındaki 1.kongrede sıtma ve verem, 1927'deki 2.kongrede trahom ve yine verem, 1929'daki 3.kongrede frengi ve kızıl, 1933'te toplanan 5.kongrede barsak parazitleri konusu ele alınmıştır. Kongrelerde bu konularda çalışan ve araştırma yapan hekimler serbest bildiriler sunmuşlardır.

İlk kongrelerde bulaşıcı hastalıkların seçilmesi tesadüfi değildir. Türkiye Tıp Encümeni'ni (Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye) oluşturan bilim adamları ve o zamanki tek tıp fakültesinin hocaları, Türk hekimlerini bir araya toplamak ve memleketi kasıp kavuran salgın ve bulaşıcı hastalıklar hakkında yaptıkları çalışmalarını paylaşmak için kongre düzenleme kararı almışlar ve ilk önce sıtma ile başlamışlardır.

Sıtma

O yıllarda 12 milyonluk Türkiye Cumhuriyeti'nin %50'sinden fazlası sıtmalıydı ve Kurtuluş Savaşı sırasında askerlerin de % 40'ı sıtmalıydı. Ani gelen üşüme, titreme, halsizlik ve koma hali, ileri derecede kansızlık, dalak ve karaciğer ile birçok organı bozan sıtmadan ölenlerin sayısı bazı yörelerde doğum sayısının iki katını geçmekteydi.²

1925 yılında sıtma sayısı 9.275 idi. Ankara'da 1923-1924 yıllarında sıtma salgın halinde görülmüş ve hastalığın girmediği ev kalmamıştı. 1-3 Eylül 1925'teki kongrede bir gün sıtma konusuna ayrılarak etraflıca tartışılmıştır. 1925-1928 döneminde sıtma ile mücadele konusunda çok önemli yasalar çıkarılmıştır. Bu yasalar çerçevesinde sıtma ile savaşta üç yöntem belirlenmiştir. Bunlar,

- a) Dalak ve kan muayeneleriyle sıtmalıları belirlemek ve ücretsiz tedavi etmek;
- b) Bataklıkları kurutmak
- c) Sivrisinek barınağı yerleri ve çeltik alanlarını kontrol altına almaktır.

² Meliha Özpekcan; a.g.m., I.Bölüm, s.124

1928’de Adana’da bir “Sıtma Enstitüsü” kurulmuştur. Bu kuruluş kısa sürede Türkiye’de sıtmanın en iyi öğretildiği bir merkez durumuna gelmiş çıkarılan yasa ile burada asker, sivil tüm doktorlar sıtma stajı yapmıştır.³

Sıtma Mücadele Kanunu: (13 Mayıs 1926 No:839)

Bu Kanun’da; Sağlık Bakanlığınca sıtma bölgelerine sıtma savaş kurulları yollanacağı, enstitü, laboratuvar, hastane, dispanser ve diğer yerlerde görevlendirilecek doktor ve sıhhiye memurlarının eğitimiyle ilgili “tekamül dersleri” yani kurslar açılacağı, sıtma savaşı ile ilgili tüm örgüt ve kurumların doğrudan sağlık bakanlığına bağlı olacağı, sıtmalılara ve sıtma şüphelilere ücretsiz kinin dağıtılıp, diğer yardımların yapılacağı, su birikintileri oluşturmanın yasak olduğu, sıtmalı bölgedeki arazi ve çiftlik sahiplerinin emrinde çalışanlara ücretsiz kinin dağıtılacağı, hela, lağım ve pis suların kapatılacağı, sağlığa uygun su kanalları açılacağı, aşırı salgınlarda gerekirse köylerin taşınabileceği ve kanuna aykırı davrananlarda uygulanacak cezalar belirtilmektedir.

1926’dan itibaren sırasıyla Bursa, 1928’de Samsun, 1929’da İstanbul ve İzmit ve Konya’da sıtma mücadele heyetleri kurulmuştur. 1938 yılının sonuna kadar Balıkesir, Diyarbakır, Eskişehir, İçel, Kayseri, Manisa, Maraş ve Trakya bölgeleri eklenerek 16 sıtma savaş heyeti oluşturulmuştur. Her heyetin başında bir uzman olmak üzere 4-9 kişilik ekipler vardır. Bunların başında da bir sıtma savaş başkanı olmaktadır ve burada bir de şefin idaresinde laboratuvar kurulmuştur. Bu ekiplere bağlı küçük sıhhat memurlarının her birine de 8-15 köy düşmüştür. Ayrıca ağır sıtmalı hastaların yatırılıp tedavisi için 5-10 yataklı sıtma dispanserleri ve ayrıca Adana’da 20 yataklı bir sıtma hastanesi açılmıştır ve gezici ekipler arabalarla hizmet götürmüşlerdir.⁴

1929-1933 yılında tüm dünyayı saran ekonomik kriz Türkiye’yi de etkilemiştir ama sıtma savaşı belirlenen program çerçevesinde sürdürülmüştür. İkinci Dünya savaşı öncesinde oldukça denetim altına alınan sıtma, savaş sonrası yeniden büyük salgınlar yapmıştır. Bunda nüfus hareketlerinin yanı sıra, sıtma ilaçlarının ithalinin savaş nedeniyle aksamış olması da etkili olmuştur. 1942 ve 1943 yıllarında sıtmanın yükselmesi sonucu, sıtma oranı %32’ye çıkmıştır.⁵ Savaş sırasında ihmal edilen sıtma savaşı 1945’de çıkarılan 4707 sayılı olağanüstü “Sıtma Savaş Kanunu” ve 1946’da çıkarılan 4871 sayılı “Sıtma Savaş Kanunu” ile yeni bir yola sokulmuştur. Daha sonraki yıllarda savaşa devam edilmiştir.

Trahom

1. Dünya Savaşı’na kadar yurdumuzda özellikle Güney ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaygın, çok çabuk bulaşan ve iyi tedavi edilmezse körlüğe kadar giden trahom bazı yerlerde halkın % 70’ini pençesine almıştır. 1925 yılında ilk sıtma ile mücadeleye başlanmıştır. İlk olarak Malatya ve Adıyaman’da 10’ar yataklı birer hastane yapılmış, gezici ve sabit örgütler kurulmuştur. Sabit örgütler de poliklinik ve ayaktan tedavi yapılmış gerekirse yatarak tedavi yapılmış, gezici örgütler ise köy köy dolaşıp ücretsiz ilaç dağıtmışlardır.⁶

³ Meliha Özpekcan; “Büyük Millet Meclisi tutanaklarına göre Türkiye Cumhuriyetinde Sağlık Politikası” (1923-1933) I.Bölüm, Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları,Ed. Nil Sarı, C.8 İstanbul 2002. s.191.

⁴ E. Kadri Unat; ”Türkiye Cumhuriyeti’nde Atatürk Döneminde Bulaşıcı Hastalıklarla Savaş” Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dergisi. Cilt12 (Temmuz1981) özel sayı s.394.

⁵ Ata Soyer; Sağlığın Öyküsü Sorun Yayınları, İstanbul: 2004, s.84

⁶ Meliha Özpekcan: a.g.m., II.Bölüm, s.192.

1925’de (981 nolu) “Trahomla Mücadele Kanunu” çıkarılmış ve savaş başlatılmıştır. O tarihlerde ülkede 3 milyon kadar trahomlu olduğu söyleniyordu. İsmet Paşa 1927’deki 2.MTTK’inde milli sağlık sorunu olarak trahomun üzerinde durulması ve önerilerin rapor halinde sunulması ile bizzat ilgilenmiştir.⁷

Trahom mücadelesinde iki esaslı hedef takip edilmiştir. Hastaları tedavi etmek ve profilaktik tedbirleri yapmak ve yaymaktır. İşte sabit örgütler her yıl tarama yaparak trahomluları tespit etmekte, verilen tedavi kartıyla ilaçlanması takip edilmektedir. Ameliyata gerek olan vakalar ise hastaneye yatırılmaktadır. Okul taramalarında ise eldeki personel yeterli olmadığı zaman öğretmenler de eğitilerek ilaçlamalar aksatılmamaya çalışılmıştır ve zamanla özellikle üst sınıflarda trahomun azaldığı görülmüştür.⁸

Esasen trahom savaşı 1930’da çıkarılan Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (UHK) 99-102 maddeleri ile daha sonra çıkarılan talimnameye göre yapılmış ve trahom savaşına daha da ağırlık verilmiştir. Trahomun bildiri (ihbarı) zorunlu kılınmış ve okullarla iş birliğine başlanmıştır. Böylece 1925 ve sonraki ilk yıllarda trahom bölgesinde hastalık görülme oranı %70 iken 1950’de % 32 ve 1970’te % 2’ye körlük ise % 3’ten sifra inmiştir.⁹

Verem

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu zaman verem ülkenin en önemli hastalıklarından biri idi. Veremle savaşın önemi yurdumuzda geç ortaya çıkmıştır. Savaş yılları içinde yaşanan sosyal ve ekonomik kötü koşullar bu hastalığın yayılmasını kamçulamış kalkınma çabası içindeki Türkiye Cumhuriyeti’nde önemli işgücü kaybına neden olmuştur.

1923 yılında Dr. Behçet Salih Uz’un (1893-1986 girişimiyle “İzmir Verem Mücadele Cemiyet-i Hayriyyesi” kurulmuş bunu “Balıkesir Veremle Mücadele Cemiyeti” izlemişse de gereksinime cevap verememiştir.¹⁰

MTTK’leri yapılmaya başlandığı zaman ülkenin sağlık sorunları konu olarak ele alınmış ve 2.kongrede trahom ve verem konusu seçilmiştir. 1923 yılında bakanlığın isteği ile İstanbul Özel İdaresi’nce bir dispanser ve 1924’de Heybeliada Sanatoryumu açılmıştır (50 yataklı). Ayrıca Haydarpaşa ve İzmir’deki bulaşıcı hastalıklar servislerinde ve diğer devlet hastanelerinde veremliler için yataklar ayrılmıştır. Nitekim 1927’de İstanbul’da kurulan Verem Savaş Derneği veremle savaşta önemli katkılarda bulunmuştur. 1948 ‘de kurulan “Türkiye Ulusal Verem Savaş Derneği” Tevfik Salim (Sağlam) (1882-1963) ve arkadaşlarının çabasıyla kurulmuş ve gelişmiştir. 15 yıl bu derneğin başkanlığını yapmış olan Tevfik Salim (Sağlam) uluslararası verem savaş örgütünün de yöneticilerindendi ve bir süre burada da başkanlık yapmıştır. Türkiye’de verem savaşında elde edilen her başarının temelinde Tevfik Salim (Sağlam) vardır.¹¹

Frengi

1929 yılında yapılan 3.MTTK’nde (sıtma ve trahomda alınan olumlu sonuçlardan sonra) de frengi konusu ele alınmıştır. 3 günlük kongrenin bir günü frengiye ayrılarak tüm yönleriyle tartışılmıştır¹² ve daha sonraki yıllarda bu konuya daha çok önem verilmiştir.

⁷ Rıdvan Ege; Türkiye’nin Sağlık Hizmetleri ve İsmet Paşa. 1992, İnönü vakfı. s.11-12.

⁸ Cumhurbaşkanı K. Atatürk’ün yüksek himayelerinde 6. Ulusal Türk Tıp Kurultayı Ankara, 7-9 Birinci teşrin 1935, İstanbul, 1936, Kader Basımevi, s. 216-236.

⁹ E. Kadri Unat; “Türkiye Cumhuriyeti’nde Atatürk Döneminde Bulaşıcı Hastalıklarla Savaş” Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dergisi. Cilt12 (Temmuz1981) özel sayı s.392.

¹⁰ Meliha Özpекcan; a.g.m., II.Bölüm, s.192

¹¹ www.ttb.org.tr /n.fisek/kitap-3/30.html erişim tarihi 15.10.2023 15.00

¹² Reisi cumhur Gazi Mustafa Kemal hazretlerinin yüksek himayelerinde Üçüncü M.T.T.K. Ankara 17-19 Eylül 1929 İstanbul, 1930, Kader Matbaası, s.20.

1930'daki 1593 sayılı "Umumi Hıfzıssıhha Kanunu" ile de frenginin başvuru, tedavi ve ihbarı zorunlu kılınmış ve 17 Ağustos 1931 tarihli 11682 sayılı "Evlenme Muayenesi Hakkında Nizamname"ye göre zührevi hastalıklara yakalanmış olanların evlenmeleri yasaklanmış ve nikâhtan önce sağlık kontrolünü (parasız) zorunlu kılarak ailelerin sağlığı korunmuştur.¹³

1930'larda 115 bin civarında olan ve her yıl 13-19 bin yeni vaka eklenen frengili sayısı, 1940'da 170 bine ulaşmıştır. Aynı yıl, tedavi nedeniyle 22 bin frengilin kaydı silinmiş, 1940'lı yılların sonundan itibaren frengili sayısı 100 binin altına düşürülmüştür. Frengi ile savaşta, sağlık bakanlığının yanı sıra, belediyeler de devreye girerek başarıda etkili olmuştur.¹⁴

Ankilostom ve Nekator

Yurdumuzda ankilostom ve nekatora karşı savaş 1929 yılında başlamıştır. Daha önce nekatoryozun bulunduğu anlaşılmış olan Hopa civarındaki köylerde bir inceleme yapılmış ve sonra bu parazitozun en yaygın olduğu Hopa'dan başlamak üzere Kemalpaşa, Arhavi, Vice ve Pazar'ın Ardeşen ve Hemşin nahiyelerinde nahiyelerinde çalışmak üzere Dr. Ziya Osman (Öktem) (1890-1962) idaresinde 6 sağlık memurundan ibaret bir heyet gönderilmiş ve bir de laboratuvar kurulmuştur. Dr. Ziya Bey 4. ve 5. Milli Türk Tıp Kongresi'nde sunulan bildiri ve raporlarda savaş faaliyeti hakkında bilgi verilmiştir.

O zamanki mücadele de Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâletinin emriyle ahalinin hastalık ve onun bulaşması hakkında aydınlatılması, sıhhi apteshanelerin yaptırılması, dışkının tarlalarda gübre olarak kullanılmasının yasaklanması, olabildiği kadar fazla nüfusun dışkısının muayenesi ve enfeksiyonlu oranının %25'i geçtiği yerlerde ahalinin tedaviye tabi tutulması yoluna gidilmiştir. Tedavi için hemen hemen özellikle karbon tetraklorür kullanılmıştır. Bu mücadele sırasında küçük çocuklar, gebe kadınlar, çok zayıf olanlar, köylerinde bulunmayanlar ve muhtelif sebeplerle ilaç içemeyenler tedaviye alınamamıştır. Tedavi sırasında meydana gelen bazı arızaların ahaliyi ürkütmesine rağmen hastaların iyileşmesi mücadeleye rağbeti arttırmıştır. Savaş o yıllardan beri sürüp gitmektedir.¹⁵

Sağlık ile İlgili Kanun, Talimatname ve Tüzükler

Kongrelerde tartışılan konular ışığında aşağıdaki kanun, talimatname ve kararlar yürürlüğe girerek uygulanmıştır. Bunlar kongre sırasına göre şöyle olmuştur.

1925'deki 1. kongreden sonra sıtma ile savaş kanunları dışında bakanlığın çıkardığı sağlıkla ilgili iki önemli kanun sağlıkçıları ilgilendirmektedir. Bulaşıcı hastalıklarla savaş için çalışan memur ve sağlıkçıların haklarını belirleyen kanun çıkarılmıştır.

Bu kanun; 796 sayılı 1 Nisan 1926 tarihli, "Sıhhiye Bütçeleri ve Memurları Kanunu"nda; özel idare, büyük şehir ve belediyelerdeki sağlık ve yardım kurum ve kuruluşlarında görevli tüm sağlık personeli ile il genel yönetimi özlük işlerinin de Sağlık Bakanlığı'na düzenleneceği belirtilmektedir. Bu Kanun'la sağlık çalışanlarının çalışma koşulları düzenlenmiştir.

Bu arada "Türk Kodeksi Kanunu" (No:767) 3 Mart 1926'da çıkmıştır. Bu Kanun Türk kodeksi konusunda bir kanun bulunmadığından hem halkın sağlığı ile uğraşan doktorlar, hem de ilaç ticaretini halk sağlığı açısından denetleme ve izlemekle yükümlü Sıhhiye Vekâleti,

¹³ İbbaşı Karakuzu; Sözlüklü Türk Sağlık Mevzuatı, Tüm Sağlık Personeli ve kurumlarını ilgilendiren hukuk kuralları, kanunlar, tüzükler, yönetmelikler İst.1996 Yasa yayınları s.441.

¹⁴ E.Kadri Unat; a.g.m., s.393.

¹⁵ E. Kadri Unat; "Türkiye Cumhuriyet"inde Atatürk döneminde bulaşıcı hastalıklarla savaş "Cerrahpaşa Tıp Fakültesi dergisi cilt 12(Temmuz 1981) özel sayı s.396.

büyük sorunlarla karşı karşıya kaldığı için ilaç kontrolünün elde tutulması için belirli kuralların olacağı bir Türk kodeksi hazırlanması uygun görülmüştür.¹⁶

1927'deki 2.kongrenin ardından şu kanunlar çıkarılmıştır:

1219 sayılı 4 Nisan 1928 tarihli “Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarz-ı İcrasına Dair Kanun”. Bu kanunda hekim ve ihtisas (uzmanlık) diplomaları ve bunların onayı bakanlığa verilmiştir. Ayrıca muayenehane açma koşulları ve denetimi hükme bağlanmıştır. Hekimlerin mesleki kaynaşma, gelişme ve kendi kendilerini kontrol edebilmeleri için Tabip Odaları kurulmuştur. Ayrıca sünnetçiler, hastabakıcılar, hemşirelerle ilgili hükümler bulunmaktadır.¹⁷

Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarz-ı İcrasına Dair Kanun'a ek olarak 4 Haziran 1930, 8 Aralık 1930, 20 Mayıs 1933, 11 Aralık 1933 ve 25 Aralık 1935 tarihlerinde kanunlar çıkarılmıştır.¹⁸

11 Aralık 1933 ve 25 Aralık 1935 tarihlerinde yapılan ilavelerle, Almanya'dan Hitler yönetiminden kaçan Yahudi profesörlerin Türkiye'de çalışmaları sağlanmış ve bu profesörler Türk tıbbına büyük katkılar sağlamıştır.¹⁹

1207 sayılı, 17 Mayıs tarihli 1928 “Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü Kanunu” ile Ankara'da Sağlık Bakanlığı'na bağlı bir Merkez Hıfzıssıhha Kurumu kurulduğu ve bu kurumun halk sağlığının korunup geliştirilmesinde yardımcı olmak için bilimsel araştırmalar yapıp aşı ve serum üreteceği, bulaşıcı hastalıklarla ilgili önlemleri almak için çalışacağı, sağlık personelinin burada eğitileceği belirtilmektedir.²⁰ Bu kurum bulaşıcı hastalıklarla savaşta bakanlığın en önemli merkezi olarak tarihteki yerini almıştır. (1983 Yılında T.C Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi adını almıştır)

3.Kongre sonrası (1929) 1930 yılında çıkan 1593 sayılı 24 Nisan 1930 tarihli Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (UHK), Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü Kanunu ile birlikte koruyucu ve tedavi edici hekimliğe yön veren iki kanundur. Bu kanun 15 babdan ve 309 maddeden oluşur. Birinci bap, örgütlenmeyi anlatır. Bunun ikinci babı sari ve salgın hastalıklarla mücadeledir ve 29-128 maddeleri kapsamaktadır. Bunun birinci faslı “Hudutlar ve sahiller sıhhi müdafaası” ikinci faslı “Memleket dâhilinde sâri ve salgın hastalıklarla mücadele” üçüncü faslı “Sıtma ile mücadele” dördüncü faslı “Trahom ile mücadele” beşinci faslı “Zührevi hastalıklarla mücadele”, altıncı faslı “Veremle mücadele”, yedinci faslı ise “Geçen fasıllar arasında müşterek hükümler” konuları üzerindedir. Bu yasada bazı maddeler 1961 sayılı, 19.05.1932 tarihli ve 2410 sayılı, 19.05.1932 tarihli konuları değiştirilmiştir. Bu kanuna göre de birçok tüzük yönetmelik ve genelgeler çıkarılmıştır.²¹ Nitekim 1946'daki 9. kongrede Cumhuriyet'in ilk yıllarında çıkarılan UHK'nun 1946 yılına gelindiğinde ihtiyacı karşılamadığını belirtilmiştir.1930 tarihinden beri sayısız değişimlere uğramasına rağmen günümüz ihtiyaçlarına cevap vermekten çok uzaktır.²²

Bu Kanun'un çıkmasından sonra 1931 'deki 4. kongrenin açılışında konuşan başbakan İsmet İnönü (1884-1973) “Son iki senenin sıhhi büyük işleri meyanında Umumi Hıfzıssıhha Kanunundan özellikle bahsetmek isterim” diyerek bu konudaki memnuniyetini ve düşüncelerini belirtmiştir. 4. kongrede şehirde ve köyde beslenme konusu tartışılmıştır. UHK'nun 8. bap'ı yiyecek içeceklerle ilgilidir ve zaman içinde bu kanunun maddelerine

¹⁶ Meliha Özpekcan; a.g.m II. Bölüm s.195-199.

¹⁷ İlbaşı Karakuzu; a.g.e, s.21-33.

¹⁸ Meliha Özpekcan; a.g.m II. Bölüm s.232.

¹⁹ Ahmet Hamdi Turgut; “Gerekeçeli Önsöz” Sözlüklü Türk ağılık Mevzuatı İstanbul:1996 Yasa Yayınları.

²⁰ Meliha Özpekcan; a.g.m., II. Bölüm s.210.

²¹ E.Kadri Unat; a.g.m., s.386.

²² Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün yüce korumalarında toplanan Dokuzuncu M. T. T. K Ankara 21-23 Ekim 1946, Kader basımevi, İstanbul, 1948, s.58.

dayanarak ihtiyaç duyulduğunda talimatnameler çıkarılmıştır.21.2.1934'te "Yiyeceklerin muhafazası talimatnamesi" UHK 188. maddesine göre çıkarılmıştır.

1933'deki kaplıcalar, maden suları ve içmeler konusunun ele alındığı 5. kongreden sonra, 1934 yılında, "sıcak soğuk maden suları istismarı ile kaplıcalar tesisi" hakkında 1927 nolu 10.6.1926 tarihli kanuna kefil no:2376 4.1.1934 tarihinde çıkarılmıştır. Bu kanunla, kaplıca tesislerinin nasıl açılacağı ve uyulması gereken kurallar belirlenmiştir.²³ Ayrıca "sular hakkında" çıkarılan 28 Nisan 1926 tarihli kanunla; şehir, kasaba ve köylerde kamu için gerekli suların sağlanması ve yönetiminin belediye ve köylere ait olması, özel kişiye ait olan suların gerektiğinde kamulaştırılması, kanunun yayınlanmasından itibaren en çok 5 yıl içinde su tesisatının bölge koşullarına ve hıfzıssıhha kurallarına göre düzeltilmesi hükme bağlanmıştır. Bu kanunun uygulanmasını açıklayan tüzük 12 Ağustos 1928 tarihli kararname ile yürürlüğe girmiş, 1.1.1935'te bir de ek kanun (No:2659) çıkarılmıştır.²⁴

1935'de 6. MTTK yapılmış romatizma konusu işlenmiş ve ardından 28.4.1937'de 3153 nolu "Radyoloji, radium ve elektrik tedavi ve fizikoterapi müesseseleri kanunu" çıkarılarak fizikoterapi müesseselerinin kuruluşu, çalışma şartları esaslara bağlanmıştır. Yine bu kongrede Toksikoloji konusu ele alınmıştır. "Uyuşturucu Maddeler Murakabesi (kontrolü) Kanunu" 31 Mayıs 1933 ve 12 Haziran 1933 tarihlerinde çıkarılan kanunlarla afyon, kokain gibi uyuşturucu maddelerin vatandaşların sağlığı açısından tıpta kullanımı ne derece önemli ise keyif verici olarak kullanımı da o derece zararlı olduğundan bu maddelerin yapım ve satımı, dışalım ve dışatımı devlet tekeline alınmış, hazineye de gelir sağlanmıştır.²⁵

1936'da "Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Teşkilat ve Memurin Kanunu" (3017 nolu) ile bakanlığın teşkilat görev ve yetkileri belirlenmiştir. Aynı zamanda teşkilat birimlerini oluşturan kuruluşları da göstermektedir. Bu kanun 3990, 4229, 4258, 4862, 225,665, 981 ve 1243, 1246 sayılı kanunlarla değişikliğe uğramıştır.²⁶

14.9.1935'de "İçme Suları Projelerinin Hazırlanması Talimatnamesi" çıkarılmıştır. Projede dikkat edilecek noktalar, içme sularının temizliğinin devamlılığını sağlayacak şekilde yapılması, detaylı ve uzun projeler yerine ekonomik ve sağlıklı projelerin nasıl yapılacağı anlatılmıştır.²⁷

8. kongreye kadar başkanlık yapan Dr. Refik Saydam gitmiş, yerine Dr. Hulusi Alataş gelmiştir. Bu arada II. Dünya Savaşı başlamış ve kongrelere ara verilmiştir.

1938'deki 7. Kongre sonrası 16.7.1938'de "Beden Terbiyesi Kanunu" çıkarılmış (3530 nolu), daha sonra 13.4.1940 tarih ve 2/13238 sayılı "Beden Terbiyesi Kararnamesi" ve 27.6.1940 tarihinde de "Tatbik Talimatnamesi" yürürlüğe girmiştir.²⁸

1940 yılına kadar kongrelerde tartışılan konularla ilgili kanunlar çıkarılıp kararlar alınırken 1940 yılından sonra genellikle önce kanunlar çıkarılmış, kongrelerde ise kanunların fonksiyonel hale getirilmesi ele alınmıştır.

1943 yılında yapılan 8.kongrede sosyal konu olarak spor hekimliği seçilmiş ve açılmış olan Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü daha faal bir hale getirilmeye çalışılmıştır. Nitekim kanundan nerdeyse 5 yıl, talimatnameden yaklaşık 3 yıl sonra kongreye konu olmuştur.

²³ Feridun Frik; a.g.m. s.25.

²⁴ Feridun Frik; a.g.m. s.27.

²⁵ Meliha Özpекcan; a.g.m., II. Bölüm s.2.

²⁶ Rıdvan Ege; a.g.e., s.22.

²⁷ Feridun Frik; a.g.m. s.27.

²⁸ Feridun Frik; a.g.m. s.36 ve 44.

1943 yılında “Köy Ebeleri ve Köy Sağlık Teşkilat Kanunu” (4459 nolu) çıkarılmıştır. Aslında köy ebeleri ve köy sağlık teşkilatına ait 1936’da çıkarılan 3017 sayılı “Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Teşkilat Kanunu’na bu yasayla açıklık getirilmiştir. Bunda köy enstitüsü mezunu olan köy sağlık memurlarının ve köy ebelerinin görev ve yetkileri, atamaları, karara bağlanmıştır. Böylece hekim, ebe ve hemşire bulunmayan yerlerde birçok ana ve bebeğin kurtarılmasına çalışılmıştır.

Bu kanunun çıkmasından sonra 1946 ’daki 9.kongrede köy sağlığı konusu ele alınarak köyde yapılması ve dikkat edilmesi gereken sağlık konuları ve karşımıza çıkacak sorunlar tartışılmıştır. Kongreden çıkan raporlar ebe ve sağlık memurlarının eğitiminde kullanılmıştır. 1946’daki 9. kongrede köy sağlığı konusunun seçilmesinin tesadüfi olmadığı kongre açış konuşmasını yapan Dr. Behçet Uz’un (1893-1986) yapmayı düşündükleri “Milli Sağlık Planı” hakkındaki açıklamasından anlaşılmaktadır. “Kırk bin köyümüzü ve nüfusumuzun % 75 ini ilgilendiren bu hayati konunun ele alınması tesadüfi değildir. Bunun için memleketimizi ortalama kırkar köylük gruplara ayırarak her grup için birer Sağlık Merkezi kurmayı uzun vadeli bir iş olarak düşünüyoruz. Bu merkezler bu günün sıhhi ihtiyaç ve icaplarına göre hazırlanacaktır. Buralarda görevlendirilecek kalifiye personelin yetiştirilmesi de göz önünde tutulacaktır”. Bu şekilde hazırlanan Sağlık Merkezleri halk sağlığına yaptığı koruyucu ve iyi edici hizmetleriyle bütün dünyada son senelerde büyük bir önem kazanmışlardır. Sözü edilen sistem Milli Sağlık Planı’ndan başka bir şey değildir. Ancak tam anlamıyla hayata geçirilememiştir.²⁹

1948’deki 10.kongrede ele alınan işçi sağlığı 1.7.1945 tarihinde 4792 sayılı kanunla kurulan “İşçi Sigortaları Kurumu” ile gündeme gelmiş bu konuda çalışmaları ile tanınan (İktisat Vekâleti) Maliye Bakanlığı İş İdaresi Sağlık İşleri Şubesi Müdürü, Başmüfettiş Dr. Baha Arkan (1900-1973) 1946’daki kongrede bu kanunun ele alınmasını istemişse de başarılı olamamıştır.³⁰

Ülkemizde sosyal sigortalar kurulması ilk kez 1936 tarihli 3008 “İş Kanunu” ile öngörülmüştür. 15.6.1937 tarihinde yürürlüğe giren 3008 sayılı kanunun 100.maddesi ile kanunun yürürlüğe giriş tarihinden itibaren işçi sigortaları idaresinin kurulması emredilmiştir. Ancak bu hükmün uygulaması 3516 ve 3612 sayılı kanunlarla iki kez ertelendikten sonra 16.7.1945 tarih ve 6058 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 9.7.1945 tarih ve 4792 sayılı “İşçi Sigortaları Kurumu Kanunu” yürürlüğe girmiştir. İşçi Sigortaları Kurumu’nun adı 1964 tarih ve 506 sayılı SSK’nın 136.maddesi ile “Sosyal Sigortalar Kurumu” olarak değiştirilmiştir.

Ayrıca 3008 sayılı “İş Kanunu”na dayanılarak çıkarılan 7.7.1945 tarihinde kabul edilen ve 1.7.1946 tarihinde yürürlüğe konulan 4772 sayılı “İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu” ile mesleki risk sigortası uygulanmaya konulmuştur. Kanunda meslek hastalıkları belirlenmemiş olduğundan, 10.kongrede hangi hastalıkların meslek hastalığı kabul edileceği tartışılmıştır. Bu kanun yıllar içinde değişikliğe uğramış en son 1.10.1961 tarihinde tüm ülkeye yayılması sağlanmış 5502 ve değişiklik getiren yasalar 506 sayılı kanunun 1.3.1965 tarihinde yürürlüğe girmesiyle eski 5502 ve değişiklik getiren yasalar uygulamadan kaldırılmıştır. 1952 yılında da işçi sigortaları kurumunun hastane ve dispanser açması öngörülmüştür.³¹

1950 yılındaki 11. Kongrede tüm yönleriyle Verem hastalığı ele alınmıştır. Çünkü daha önce 1927’deki ikinci kongrede ele alınan verem, aradan geçen 23 yıl içinde azalacağına daha çok artarak gündemden düşmemiştir. 7 Nisan 1948 de kurulan ve kurucu üyeler arasında

²⁹ Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün yüce korumalarında toplanan Dokuzuncu M. T. T. K Ankara 21-23 Ekim 1946, Kader basımevi, İstanbul, 1948, s.10.

³⁰ Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün yüce korumalarında toplanan Dokuzuncu M. T. T. K Ankara 21-23 Ekim 1946, Kader basımevi, İstanbul, 1948 s.70.

³¹ Meliha Özpekcan,a.g.m II. Bölüm s.242.

Türkiye'nin de olduğu Dünya Sağlık Örgütü'nün verem uzmanı ve müşaviri Dr. Bethet 1950 yılında İstanbul'da kurulan Verem Mücadelesi Eğitim ve Geliştirme Merkezi'nin başına getirilmiştir. Bu kurum zaman zaman çalışmalarını bir rapor halinde hükümete sunmaktadır. 1948 de "Ulusal Verem Savaş Derneği" kurulmuş, başkanlığını 15 yıl süre ile başarıyla Dr. Tefik Salim (Sağlam) (1882 – 1963) tarafından yürütülmüştür. 1949'da 5368 no'lu "Verem Savaş Kanunu" çıkmıştır. İlerleyen yıllarda dispanser sayısı artmış verem taraması, PPD ve BCG kampanyaları ile aşılama artmış 1953'de Atatürk Sanatoryumu kurulmuştur.³²

1952 yılındaki 12.kongrede çocuk sağlığı konusu tartışılmıştır ve 1952 yılında Türkiye'de Sağlık Bakanlığı bünyesinde Ana Çocuk Sağlığı Örgütü kurulmuştur. Bu çerçevede 30-50 bin kişiye Ana ve Çocuk Sağlığı Merkezi, 10-30 bin kişiye Ana Çocuk Sağlığı Şubesi, 25000-40000 kişiye köy istasyonları kurulması öngörülmüştür. 1959'da ise Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte Okul Beslenme projesi başlatılmış süt tozu ve diğer besleyici gıda maddeleri dağıtılmıştır. 1960'a gelindiğinde 26 Ana Çocuk Sağlığı (AÇS) merkezi, 19 AÇS Şubesi açılmıştır.³³

1954 yılındaki 13.kongrede hekim-devlet-cemiyet ilişkisi tartışılması ile birlikte 1956 yılındaki 14. kongrede- Türk hekiminin sosyal durumu ile tıp eğitimi tartışılmıştır. Hekim ihtiyacının artması gündeme gelmiştir ve 1955 yılında Ege Tıp Fakültesi açılması ile birlikte tıp eğitimi veren fakülte sayısı üçe çıkmıştır. Ancak bu durum hekimlerin sorunlarını çözmemiş, tam tersi gittikçe artmasına neden olmuştur. (Hekim her açıdan mutsuz ve o yıllarda 700 Türk doktorun yurt dışına gittiği belirtilmiştir.)

1953 yılında 23.1.1953 tarihinde 6023 sayılı "Türk Tabipleri Birliği Kanunu" çıkmıştır. Bu kanun Türkiye sınırları içerisinde meslek ve sanatlarını icraya yetkili olup da sanatını serbest olarak yapan veya meslek diplomasından istifade etmek suretiyle, resmi veya özel görev yapan tabiplerin katıldığı bir kuruluştur. Türk Tabipleri Birliği (TTB), tabipler arasında mesleki deontolojiyi ve dayanışmayı korumak, tabipliğin kamu ve kişi yararına uygulanıp geliştirilmesini sağlamak ve meslek mensuplarının hak ve yararlarını korumak amacıyla kurulmuş kamu kurumu niteliğinde mesleki bir kuruluştur.³⁴ Bu ülkedeki hekimlerin %80'inin üye olduğu bir örgüttür ve üye aidatları ile gelirini sağlamaktadır, devletten yardım almaz.

1953'de İstanbul'da kurulan TTB Merkez Konseyi 1983'den sonra Ankara'ya taşınmıştır. Hekim sayısı 100'ü aşan 54 ilde yerel örgütlenmiştir. Bu yerel örgütlerin adı tabip odalarıdır. Bu odalara üye olunca TTB'ye üye olunmuş demektir. Odalarda 5-7 kişilik yönetim kurulu, ayrıca onur kurulu, denetim kuralları ve delegeler vardır. İki yılda bir Haziran ayında seçim olur. Serbest hekimler zorunludur ama daha çok kamuda çalışanlar üyedir.³⁵

1956'daki 14.kongrede Türk hekiminin sosyal durumu ile hekimler arasındaki ilişkileri düzenleyen deontoloji kurallarının yeniden düzenlenmesi gerçeği ortaya çıkmıştır ancak bunun düzenlenmesi için iki kongrede tartışıldıktan sonra 1960'ı beklemek gerekmiştir.

1958'deki 15.kongrede Türkiye'nin sağlık planı nasıl olmalıdır? konusu tartışılırken geçen zaman içinde, ülkede yönetsel değişiklik olmuş ve 27 Mayıs 1960 devrimi ile yeni anayasa ve kabine oluşturulmuştur. 1960'tan sonra planlı döneme gelindiğinde 1961 anayasasının öngördüğü yeni planlarda sağlık hizmetlerinin koruyucu hekimliğe yönelik olması öngörülmüş ve 5.1.1961 tarihinde 224 sayılı "Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun" çıkarılmıştır. Ancak son üç kongrede de hekimin toplum ve devletle olan ilişkisi, Türk hekiminin sosyal durumu ve giderek büyüyen ülkenin sağlık sorunları tartışılmıştır. Hiçbir çözüme ulaşamadığı gibi Sağlık Bakanlığı da gereken önemi göstermemiştir. Ülkenin içinde

³² Rıdvan Ege; Türkiye'nin Sağlık Hizmetleri ve İsmet Paşa 1992 İnönü Vakfı Yay. s.28-29.

³³ Ata Soyer; a.g.e., s.94.

³⁴ İlbaşı Karakuzu; a.g.e, s.273.

³⁵ www.ttb.org.tr erişim tarihi:20.10.2023 15.00

bulunduğu sosyoekonomik bunalım da çözümleri geciktirmektedir. 27 Mayıs 1960 devrimi ile bunalım biraz hafiflemiş, yeni bir döneme girilmiştir.

Sosyalizasyon:5.1.1961 tarihinde 274 sayılı “Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi hakkında kanun” çıkarılmıştır. Bu kanunun amacı, insan hakları evrensel beyannameesinde bir hak olarak tanınan sağlık hizmetlerinden faydalanmanın, sosyal adalete uygun bir şekilde ifasını sağlamak maksadıyla, tababet ve tababetle ilgili hizmetlerin bu kanun çerçevesinde hazırlanarak bir program dâhilinde sosyalleştirilmesidir.³⁶

27 Mayıs 1960’tan sonra planlı döneme gelindiğinde 1961 anayasasının öngördüğü yeni planlarda sağlık hizmetlerinde hizmetin koruyucu hekimliğe yönelik olması öngörülmüştür. Bu kanunun çıkmasında en çok çaba sağlayan Prof. Dr. Nusret Fişek (1914-1990) olmuştur.

Dr. Nusret Fişek 1961 yılının Şubat ayından itibaren yalnız kalmıştır. Bunun başlıca nedenleri, sağlık çalışanlarının 224’ün felsefesi ile eğitilmemesi, halkın sağlık yönetimine katılma deneyiminin eksikliği, gelen hükümetlerin 224 sayılı yasanın temel hükümlerini uygulamamaları ve gereken yatırımları ihmal etmeleridir. Tüm olumsuzlukların farkında olmasına karşın Nusret Fişek 1960’lı yıllarda geniş bir hekim kesimini 224’ün uygulanması için seferber etmeyi başarmıştır. 1966 yılında iktidarın 224 sayılı yasaya uyguladığı abluka sonucu Dr. Nusret Fişek ekibiyle birlikte Sağlık Bakanlığı’ndan ayrılarak Hacettepe Halk Sağlığı Profesörü olarak Toplum Hekimliği Enstitüsünü kurmuştur. Bu enstitü 1980’li yılların başına kadar 224’ün felsefesinde sağlık sistemine insan gücü yetiştiren bir kurum haline getirmiştir.³⁷

5.1.1961 tarihli 224 sayılı sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi hakkında kanunda sağlık hizmetlerinin kırsal alanlara kadar yayılması amaçlanmış, bu hizmetlerin bir devlet görevi olduğu kabul edilmiş ve yoksulluğu belgelenen yurttaşlara devletçe ücretsiz sunulacağı belirtilmiştir. Bu kanuna uygun bir programla sosyalleştirme çalışmaları başlatılmış yurttan sosyalleştirme uygulanacak bölgeler belirlenmiştir. Bu bölgelerdeki her ilçede en az bir sağlık ocağı bulunması ve hizmetlerin bir ekipçe sunulması planlanmıştır.³⁸ Böylelikle en ücre yerlerde oturanlara bile sağlık hizmetlerinin ulaşması amaçlanmaktadır. Bu sosyalleştirme kanunu daha sonra çıkarılan 1961 anayasasının 8.maddesinde belirtilen “Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir”. Bu hakkı sağlamak için “Sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilatı kurmak ve kurdurmak devletin ödevlerindedir” ilkeleri yeni düzenleme ile perçinleşmekteydi. Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesinde vatandaşların sağlık hizmetlerine ödediği prim ile kamu sektörüne ait kuruluşların bütçesinden ayrılan ödemelerin karşılığı, her türlü hizmetlerden ücretsiz ya da kendisine yapılan harcamanın bir kısmına katılma, yoluyla eşit olarak yararlanması esas alınmıştır. Kanunlar çıkmıştır. Fakat uygulamada tıkanıklıklar olmuştur. Bunun üzerine 1962’de İnönü Hükümeti tarafından “Sosyalleştirme dairesi” kurulmuş ve her ilde, valilerin başkanlığında hareketli bir çalışmaya geçilmiştir. Sağlık ocaklarının yanına sağlık evleri açılmıştır. Yine bu dönemde Türkiye için 15 senelik plan yapılarak 1963’de Sağlık hizmetlerinden en az yararlanan Ağrı, Bitlis, Hakkâri, Kars ve Van’dan başlamak üzere 19 sağlık ocağı ve 35 sağlık evi hizmete sokulmuş ve 1970 sonuna kadar Doğu Karadeniz, Doğu Anadolu, Güney Doğu Anadolu illeri programa alınmıştır. Ancak 1960’lı yıllarda başlanan ve

³⁶ İlbaşı Karakuzu; a.g.e, s.71.

³⁷ www.saglik-info.com/NET_GAZETE/izbirak.asp erişim tarihi 22.10.2023 16.00 (Dr. Nusret Fişek 27 Mayıs 1960 Devriminin ardından 15 Temmuz 1960 tarihinde Sağlık Bakanlığı Müsteşarlığına atanmıştır. 224 sayılı sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesine dair kanunun mimarıdır. 224 sayılı kanun; Cumhuriyetin ilk yıllarında başlayan ve 1940’lı yıllarında sonuna kadar ülkemizin sağlık sektörüne damgasını vuran Dr. Refik Saydam’ın ulusal sağlık politikalarından sonra sağlık sektörüne yapılan en büyük en kapsamlı ve halkçı müdahaledir. Yasa Milli Birlik Komitesi’nin yasa çıkarmaya yetkili olduğu son günün gecesinde çıkartılmıştır.)

³⁸ Meliha Özpekcan; a.g.m II. Bölüm s.243.

sağlık sorunlarının çözümü için büyük umutlar bağlanmış olan sosyalizasyon çalışmaları tam başarılı olamamıştır.³⁹

1960'daki 16.kongrede ise rehabilitasyon konusu tartışılmıştır. II. Dünya Savaşı sonrası savaş yaralarının tedavisiyle gündeme gelen rehabilitasyonun Türkiye'de de bilinmesi için bu konu seçilmiş ve ayrıca 15.8.1957 yılında (4/9326) fizikoterapi ve bunlara benzer müesseseler hakkında yayımlanan tüzüğün işlerliğinin sağlanması amaç edinilmiştir. Bu tüzük 1937 yılında çıkan "Radyoloji Radyum ve Elektrikle Tedavi ve Diğer Fizyoterapi Müesseseleri Hakkındaki 3153 Sayılı Kanun"un 4.maddesine göre, fizyoterapi ve bunlara benzer müesseselerin haiz olması icab eden vasıf ve şartları kapsamaktadır.⁴⁰

1962 yılındaki 17.kongrede ve 1964'deki 18.kongrede ihtisas konusu tartışılmıştır. 1960'lı yıllara gelindiğinde fakülte sayısının 3'e çıkması ile birlikte (1945 Ankara Tıp, 1955 Ege Tıp) hekim sayısı da artmıştır (10 binden fazla) yarısından fazlasının uzman olması tedavi hekimliğinin ve uzmanlaşmanın giderek daha fazla desteklendiğinin bir göstergesidir. Bu göstergeler artık bir uzmanlık tüzüğünün-düzenlenmesi gerektiğini de ortaya çıkarmıştır.

Tababet İhtisas Tüzüğü

Çeşitli değişikliklere uğrayacak tüzük 1219 nolu 11.4.1928 tarihli "Tababet Şuabatı Sanatlarının Tarz-ı İcrasına Dair Kanun"a dayanılarak çıkarılmıştır. Türk toplumunun sağlık düzeyini yükseltebilecek nitelikte uzman hekimler yetiştirmek, tıpta uzmanlık eğitiminin başlıca amacıdır. Tıpta uzmanlık ünvan ve yetkisinin nasıl elde edileceğine ilişkin yöntem ve ilkeler tüzük ve yönetmeliklerle düzenlenir. Böyle hukuksal düzenlemeler yapma görev ve yetkisi 11 Nisan tarih ve 1219 sayılı Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarz-ı İcrasına Dair Kanun'un 9.maddesiyle Sağlık Bakanlığı'na verilmiştir. İlk kez 8 Mayıs 1929 tarihinde yürürlüğe giren; Tababet ihtisas tüzüğü; Tababet ve İhtisas Vesikaları Hakkında Nizamname bu konudaki ilk düzenlemedir. O günden beri zaman zaman tüzük değişiklikleri yapılmıştır. 24 Temmuz 1947 yılında Tababet Uzmanlık belgeleri hakkında tüzük adı altında yenilenmiştir. İsmet İnönü Cumhurbaşkanı, Dr. Behçet Uz Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı'dır. Bu tüzüğe göre 22 uzmanlık alanı tanımlanmış, tüm ülke hastanelerinde uzmanlık eğitimi yapılabilir hale gelmiştir. O yıllarda diploma onaylanması tıp fakülteleri ve hastanelerce yapılmaktaydı. Bir genelge ile asistanların ek işlerde çalışmaları yasaklanmıştır. Hekimler Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından atama için (Arapça) dilekçe verdikleri, iltimas yaptırmaya çalıştıkları için ve hasta dosyalarını okunur ve iyi yazmaları için uyarılıyordu. Bu arada memur doktorların her değişiklikleri de tıp dergilerinde duyuruluyordu.⁴¹ Daha sonra çıkarılan belli başlı tüzükler; Tababet İhtisas Nizamnamesi 28 Aralık 1955, Tababet İhtisas Tüzüğü 2 Haziran 1961 yılında yayımlanmıştır. 17.Kongrede(1962) tıpta ihtisas konusunun tartışılmasından sonra 17 Ağustos 1962'deki Tababet Uzmanlık Tüzüğü'ne 4 Ağustos 1964'de bazı hükümler eklenmesine ve bu tüzüğün bazı maddelerinin değiştirilmesine dair bir tüzük çıkarılmıştır. Bunlarda bir takım değişiklikler yapmak üzere çıkarılan ara tüzükler de sayılırsa daha sonra 22 tüzük yürürlüğe girmiştir. Yürürlükteki tababet uzmanlık tüzüğü 5 Nisan 1973 tarihinde kabul edilmiştir ve sonradan sekiz kez değişiklik geçirmiştir.⁴² Kongrelerin çalışıldığı yıllarda 14 Mayıs 2002 de yayımlanan tüzük daha sonraki yıllarda da defalarca değişikliğe uğramıştır (En son 26/4/2014 tarihli ve 28983 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Tıpta ve Diş Hekimliğinde Uzmanlık Eğitimi Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır. En son 31942 sayılı 3 Eylül 2022 tarihli yönetmelik yayımlanmıştır)

³⁹ Rıdvan Ege; a.g.e. s.32-33.

⁴⁰ İlbaşı Karakuzu; a.g.e. s.477.

⁴¹ Tabip odaları www.ttb.org.tr/ttb-tarih-girls.html erişim tarihi 20.10.2023 20.00

⁴² www.istabib.org.tr erişim tarihi:21.10.2023 15.00

1966 yılındaki 19.kongrede nüfus planlaması ve aile planlaması konusu tartışılmıştır. 1965’de (557 nolu) Nüfus Planlama Kanunu çıkarılmıştır. Nüfusun giderek çok hızlı artması bir yandan ailenin sosyal ve ekonomik durumunu kötüleştirmiş, diğer yandan kişi başına düşen milli gelir azalmıştır. Çocuklar bakılamaz olmuştur. Bu nedenle ailelerin bakabileceği kadar çocuk sahibi olabilmesi için bu kanun çıkarılmıştır.

Kurtuluş Savaşı sonunda nüfus 12,5 milyon, 1927’de 13.648.000, 1935’de 16.158.000, 1945’de 18.780.000, 1955’de 24.065.000, 1965’de 31.391.000’dir. Görülüyor ki ilk dönemlerde senelik artış binde 10-20 arasında iken, 1955-1965 arasında bu 25’e (%25) yükselmiştir. 1930 Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nda nüfusun artması teşvik edilmişken bu hızlı artış nedeni ile sonradan doğum kontrolü terimi ortaya çıkmıştır. Yine 1965’teki (665 sayılı) kanunla Nüfus Planlaması Genel Müdürlüğü kurulmuştur.⁴³ Aynı amaca yönelik hizmet veren Ana Çocuk Sağlığı Müdürlüğü ile 1982 yılında birleşerek “Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü” adını almıştır.⁴⁴

1968 yılındaki 20. kongrede Türkiye’de hekimlik mevzuatı konusu tartışılmıştır Oysa 1954 deki 13.kongre, 1956 daki 14.kongre de, hekim- devlet-cemiyet, hekimin sosyal durumu gibi konuların gündemde olduğu sıralarda 14. kongre açılışında, Sağlık Bakanı Dr. Nafiz Körez “Bizde memleketimizde tababet icrasını modern esaslara göre tanzim etmek amacı ile bir kanun layihası sevk etmiş bulunuyoruz. Bu mevzuatın birçok ihtiyacı karşılayacağını ümit etmekteyiz” demesi, Tıbbi Deontoloji Tüzüğü’nün nasıl ortaya çıktığını açıklamaktadır.

Tıbbi Deontoloji Tüzüğü (TDT)13.1 1960 tarihli 4/12578 sayılı bu tüzük, Türk Tabipleri Birliği Kanununun 7. maddesi gereğince tabip odalarına kayıtlı bulunan tabip ve dış tabipleri bu tüzüğü hükümlerine tabidirler. Bu tüzük, tabip ve dış tabiplerinin deontoloji bakımından uymakla görevli oldukları kaide ve kuralları belirtmektedir.^{45 46}

Bu kongrede (20.kongre) hekimlik mevzuatı tartışılırken, bir kısım hekim tüzüğü de yetersiz bulmuş ve kongreden şöyle bir sonuç çıkmıştır. Geçen zaman içinde değişen dünya ve ülke şartlarına göre, elimizdeki mevzuat eski ve yetersiz kalmaktadır. Tüm mevzuatın hekimlikteki bilimsel ve teknik ilerlemelere ve toplumdaki değişikliklere uygun olarak yenilenmesi gerekmektedir. Mevzuatta hiçbir yenilenme ve değişme olmadığı gibi tıp camiasının bu görüş ve düşüncesinde de değişiklik olmamıştır. Umutla mevzuatın yenileneceği günleri beklemektedir. Nitekim günümüzde de tüzük tıbbın gelişen dallarına (hasta hakları, genetik çalışmalar, organ aktarımları, yardımcı üreme teknikleri vb. gibi) nasıl açıklık getirileceği konusunda yetersiz kaldığı ve bir güncellenmeye ihtiyaç duyulduğu aşikârdır.

Sonuç

1925-1968 yılları arasında yapılan 20 kongre ve seçilen konulara baktığımızda kongrelerin ülkemizin Cumhuriyet döneminin başlangıç yıllarında oldukça etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Bulaşıcı hastalıklarla savaşta kongrelerde alınan kararların etkisi kongrelerdeki konuşmacıların söylediklerinden ve bu konudaki kanun ve kararnamelerin tekrar gözden geçirilip zeyiller çıkarılmasından görülmektedir. Ayrıca bu savaflara devam etmek için eğitim kurumları ile insan yetiştirilmiş, dernekler ve dispanserler yoluyla halkın tedavisi ve

⁴³ Rıdvan Ege; a.g.e. s.36.

⁴⁴ www.saglik.gov.tr erişim tarihi 25.10.2023 17.00

⁴⁵ İlbaşı Karakuzu; a.g.e. s.485.

⁴⁶ Emine Atabek-Mebrure Değer. Tıbbi Deontoloji Konuları. İstanbul 2000. İstanbul Üniversitesi Yayın No:4268 Emek Mtb., s.7. (Deontoloji:Yunanca iki sözcükten oluşan deontoloji terimi, deontos: ödevler, logos: bilim demektir. Yani ödevler bilimidir. Ahlak ve hukuka dayanan tıbbi deontoloji hekimin ödevlerine, davranışlarına ait bilgilerdir. Deontolojinin daha geniş bir tanımını yapacak olursak, deontoloji, hekimin mesleki etkinlikleri içinde ve dışında insan olarak uymak ve uygulamak zorunda olduğu kuralların, hekimin yükümlü olduğu tutum ve davranışların bilimidir.)

bilgilendirilmesi sağlanmıştır. Bulaşıcı hastalıklarla mücadelede bir yol çizildikten sonra kongrelerde bu defa halk sağlığını ilgilendiren, koruyucu hekimlikle ilgili konular seçilmiştir.

5. Kongre (1933) açış konuşmasında Sağlık Bakanı Refik Saydam'ın şu sözleri kongrelerin Sağlık Bakanlığının aldığı kararlara ne kadar etki ettiğini göstermektedir; *“Devlet sağlık idaresinin sizlerin görgü ve tartışmalarınızdan azami derecede yararlanacağına ve Türk halkının da buna yakından ilgili olacağına eminim. Ayrıca evvelki kongrelerimizde de arz ettiğim gibi sağlık bakanlığınız bu tartışmalardan her zaman azami yararlanmış, teşkilatında, yürüyüşünde görgülerinizden ve araştırmalarınızdan aldığı ilhamları asla ihmal etmemiştir. Yani bugüne kadar devlet sağlık teşkilatının elde ettiği olumlu sonuçlarda mücadelelerde bu konuşmaların ve fikirlerin çok kıymetli yeri vardır”*.

Kongreler, sağlık alanıyla ilgili pek çok yasa ve kararnamenin çıkarılmasında, tüzük ve yönetmeliklerin hazırlanmasında da etkili olmuştur. Bu dönemde çıkarılan yasalarla bir taraftan tüm sağlık kuruluşlarına bir düzen verilip devlet kontrolünde olmaları sağlanırken diğer taraftan bulaşıcı hastalıklarla savaşa etkin önlemler geliştirilmesi ve koruyucu sağlık hizmetleri önem kazanmıştır.

Ayrıca bu tür toplantılar, Cumhuriyet Türkiye'si'nde sağlık politikasının belirlenmesinde bilime verilen değer de bir göstergesi durumundadır. Siyasilerin yaptığı açılış konuşmalarında, o günkü yönetimin sağlık alanındaki görüş ve politikasını da ortaya çıkardığı görülmektedir.

1933 Üniversite Reformu'yla yurt dışından gelen profesörler de kongrelere ilgi göstermişler gerek raportör olarak gerek bildiri hazırlayarak çalışmalarda bulunmuşlardır. Bu çalışmalar 1935'den sonraki kongrelerde de karşımıza çıkmaktadır.

Milli Türk Tıp Kongreleri ayrıca diğer tıp dallarının kongreler yapmasına da öncülük etmiştir. Nitekim 4. kongrede cerrahi cemiyeti 6. kongrede yine cerrahi ve jinekoloji toplantıları yapılmış hatta 9. kongrede cerrahi, jinekoloji ve mikrobiyoloji kongrelerinin bir arada olması sonucu üyelerin diğer toplantılara gitmelerinden dolayı, bundan sonra bu kongrelerin aynı zamanda değil arka arkaya yapılması kararı alınmıştır. Daha sonraları ise uzmanlık dallarının ayrı kongre yaptıkları görülmektedir.

Ayrıca kongre alışkanlığı edinen Türk doktorları hükümet adına yurt dışında düzenlenen uluslararası tıp kongrelerine de katılmışlardır. Balkan Tıp Kongresi, Bükreş, Paris, Plymouth, Roma'daki verem kongresi ve Marsilya'daki kongreler gibi uluslararası tıp kongrelerine de katılmışlardır. Günümüzde uluslararası katılımlı kongreler her alanda yapılmakta ve hekimlerimizde başarılarını göstermektedir.

1943'de Fahrettin Kerim Gökay ‘’MTTK’leri Türk hekimliğinin ilim alanında imtihan yeridir. Özel bir dikkatle hazırlanan raporlar ve bildirimler huzurlarınıza getirilmekte, genç isimlerden yeni değerler yetişmesine hizmet etmektedir. Özellikle tıp alanındaki yeniliklerin yurdumuza nakli ve onlar üzerinde kliniklerimizde, hastanelerde yapılan tecrübelerden elde edilen sonuçlar buraya getirilmektedir. Milli kongreleri incelediğimizde sosyal ve sağlık hayatımızdaki canlı rolleri kendini gösterir” demiştir.

1962 de Bakan Yusuf Azizoğlu ‘’Türk hekimliğinde güzel bir gelenek haline gelen kongrelerin ta ilk toplantısından beri Türk hekimlerinin ilmi ihtiyaçlarıyla memleketin belli başlı sağlık meselelerini bir araya getirmeyi başardığını” söylemiştir.

Bu kadar heyecanla, şevkle başlayan, ülke sağlık politikasının oluşmasında çok büyük rol oynayan, ülkenin belli başlı akademisyenlerinin başında olduğu, raporlar hazırlanıp sunulan kongrelerin, görüldüğü gibi cumhuriyetin ilk yıllarında sağlık alanında büyük katkısı olmuş ancak daha sonraki yıllarda o kadar etkili olamamıştır.

Cumhuriyet Dönemi İlk Yılları Kongreler, Tarihleri ve Konuları

	KONGRELER	YERİ	KONULAR
1	1 – 3 Eylül 1925	Ankara – TBMM	Çocuk Ölümleri Sıtma Cerrahi Verem
2	11 – 13 Ekim 1927	Ankara – TBMM	Trahom (Tbc.) Verem
3	17 – 19 Eylül 1929	Ankara – TBMM	Kanser Frengi – Kızıl
4	22 – 24 Eylül 1931	Ankara Halkevi	Raşitizm Şehirde ve Köyde Beslenme
5	20 – 22 Ekim 1933	Ankara – TBMM	Barsak Parazitleri Kaplıcalar / Maden Suları ve İçmeler
6	7 – 9 Ekim 1935	Ankara	Toksikomani Romatizma
7	17 – 19 Ekim 1938	Ankara	Öjeni, Grip
8	19 – 20 Ekim 1943	Ankara Dil. Tar. Coğ. Fak.	Spor Hekimliği Safra Kesesi Hastalıkları
9	21 – 23 Ekim 1946	Ankara Dil. Tar. Coğ. Fak.	Köy Sağlığı, Vitaminler
10	4 – 7 Ekim 1948	Ankara Halkevi	İş Hekimliği, Tiroid Hastalıkları

KAYNAKLAR

1925-1968 Yılları Arasında Yapılan ve Yayınlanan 20 Kongre Kitabı

Birinci Milli Türk Tıp Kongresi (1-3 Eylül 1925) Müzakeratı. Kongre Heyeti idaresi tarafından telif ve neşr edilmiştir. İstanbul 1926. Kader matbaası (Osmanlıca)

İkinci Milli Türk Tıp Kongresi. 11-13 Teşrinvevvel 1927 Müzakeratı Kongre Heyeti İdaresi tarafından telif ve neşr edilmiştir. İstanbul 1928. Kader matbaası (Osmanlıca)

Reisi Cumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin yüksek himayelerinde Üçüncü Milli Türk Tıp Kongresi. Kongre Heyeti İdaresi tarafından telif ve neşr edilmiştir. Ankara 17-19 Eylül 1929. İstanbul, Kongre 1930, Kader Matbaası.

Reisi Cumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin yüksek himayelerinde Dördüncü Milli Türk Tıp Kongresi Ankara 22-24 Eylül 1931. İstanbul, 1930, Kader Matbaası.

Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin yüksek himayelerinde Beşinci Milli Türk Tıp Kongresi, Ankara 20-22 Birinci teşrin 1933, İstanbul 1934, Kader matbaası.

Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk'ün yüksek himayelerinde Altıncı Ulusal Türk Tıp Kurultayı, Ankara 7-9 Birinci teşrin 1935, İstanbul 1936, Kader basımevi.

Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk'ün yüksek himayelerinde Yedinci Ulusal Türk Tıp Kurultayı, Ankara 17-19 Birinci teşrin 1938, İstanbul 1939, Kader basımevi.

Reisicumhur ve Milli Şef İsmet İnönü'nün hamisi reisliklerinde Sekizinci Milli Türk Tıp Kongresi Ankara, 18-20 Birinci teşrin 1943, İstanbul, 1944, Kader basımevi

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün yüce korumalarında toplanan Dokuzuncu Milli Türk Tıp Kongresi, Ankara 21-23 Ekim 1946, İstanbul, 1948, Kader basımevi.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün yüce korumalarında toplanan Onuncu Milli Türk Tıp Kongresi, Ankara 4-7 Ekim 1948, İstanbul, 1950, Çelikkilt matbaası.

Cumhurbaşkanının yüksek himayesinde ve Başbakanın onursal başkanlığında toplanan XI. Milli Türk Tıp Kongresi, Ankara İstanbul, 1951, Tan matbaası.

Onikinci Milli Türk Tıp Kongresi (Tutanak ve serbest tebliğler) İstanbul 25-29 Eylül 1952, İstanbul 1952, Kader basımevi.

Onüçüncü Milli Türk Tıp Kongresi (Tutanak ve serbest tebliğler) 27 Eylül –1 Ekim 1954, İzmir, İstanbul 1954, Çelikkilt matbaası.

İzmir 28 Eylül-2 Ekim 1956 Ondördüncü Milli Türk Tıp Kongresi (tutanak ve serbest tebliğleri) İstanbul, 1958, İsmail Akgün matbaası.

Ankara 28 Eylül-2 Ekim 1958. Onbeşinci Milli Türk Tıp Kongresi (Tutanak ve serbest tebliğler), İstanbul 1959, Çelikkilt Matbaası

Ankara 26-29 Eylül 1960 XVI'ncı Milli Türk Tıp Kongresi Serbest tebliğler, İstanbul, 1961, Çelikkilt matbaası.

İstanbul 25-29 Eylül 1962. Onyedinci Milli Türk Tıp Kongresi serbest tebliğler. İstanbul 1964, Çelikkilt matbaası

Onsekizinci MTTK, 20-23 Eylül 1964,Serbest Tebliğler ve Tutanak, İstanbul 1966, Ekin Basımevi

İzmir 25-29 Eylül 1966. Ondokuzuncu Milli Türk Tıp Kongresi Serbest Tebliğler ve Tutanak, İstanbul, 1968, Çelikkilt basımevi

İstanbul 23-27 Eylül 1968 Yirminci Milli Türk Tıp Kongresi Serbest Tebliğler ve Tutanak, İstanbul, 1969, Çelikkilt basımevi.

Diğer Kaynaklar

ARIKAN, Ayten; Milli Türk Tıp Kongreleri (1923-1968) ve Türkiye Sağlık Politikalarına Etkileri, Türkiye Tıp Akademisi Yeni Seri No:1 Mart Mtb., İstanbul, Aralık 2010.

ATABEK, Emine- DEĞER, Mebrure; Tıbbi Deontoloji Konuları. İstanbul Üniversitesi Yayın No:4268 Emek Mtb, İstanbul, 2000.

EGE, Rıdvan; Türkiye'nin Sağlık Hizmetleri ve İsmet Paşa, İnönü vakfı yay., 1992.

FRİK, Feridun; "25 yıllık Cumhuriyet Tıp Hareketleri (1923-1948)". Dirim, c:23, sayı:10, Ekim 1948, s.1-16.

FRİK, Feridun; "25 yıllık Cumhuriyet Tıp Hareketleri (1923-1948)". Dirim, c:23, Sayı:10, Kasım 1948, s.16-29.

FRİK, Feridun; "25 yıllık Cumhuriyet Tıp Hareketleri (1923-1948)". Dirim, c:23, Sayı:12, Aralık 1948, s.29-48.

FRİK, Feridun; "25 yıllık Cumhuriyet Tıp Hareketleri (1923-1948)". Dirim, c:24, Sayı:1, Ocak 1949, 1949, s.49-64.

FRİK, Feridun; "25 yıllık Cumhuriyet Tıp Hareketleri (1923-1948)". Dirim, c:24, Sayı:2, Şubat 1949, s.65-80.

FRİK, Feridun; “25 yıllık Cumhuriyet Tıp Hareketleri (1923-1948)”. Dirim, c:24, Sayı:3, Mart 1949, s.80-97.

KARAKUZU İlbaşı: Sözlüklü Türk Sağlık Mevzuatı, Tüm Sağlık Personeli ve kurumlarını ilgilendiren hukuk kuralları, kanunlar, tüzükler, yönetmelikler İst.1996 Yasa yayınları

ÖZPEKCAN, Meliha; “Büyük Millet Meclisi tutanaklarına göre Türkiye Cumhuriyetinde Sağlık Politikası” (1923-1933) I.Bölüm, Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları, Ed. Nil Sarı C.7 İstanbul 2001

ÖZPEKCAN, Meliha; “Büyük Millet Meclisi tutanaklarına göre Türkiye Cumhuriyetinde Sağlık Politikası” (1923-1933) I.Bölüm, Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları, Ed. Nil Sarı, C.8 İstanbul, 2002.

SOYER, Ata; Sağlıkın Öyküsü Sorun Yayınları, İstanbul, 2004.

TURGUT, Ahmet Hamdi; “Gerekçeli Önsöz” Sözlüklü Türk Sağlık Mevzuatı, Yasa yayınları, İstanbul, 1996.

UNAT, E.Kadri; ”Türkiye Cumhuriyeti’nde Atatürk Döneminde Bulaşıcı Hastalıklarla Savaş” Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dergisi. Cilt12 (Temmuz1981) özel sayı.

İnternet Kaynakları:

<http://www.ttb.org.tr> (Erişim tarihi: 20.10.2023)

http://www.saglik-info.com/NET_GAZETE/izbirak.asp (Erişim tarihi: 22.10.2023)

http://www.ttb.org.tr/ttb-tarih_girls.html (Erişim tarihi: 20.10.2023)

<http://www.istabib.org.tr> (Erişim tarihi: 21.10.2023)

<http://www.saglik.gov.tr> (Erişim tarihi: 25.10.2023)

<http://www.ttb.org.tr/n.fisek/kitap-3/30.html> (Erişim tarihi: 15.10.2023)